QADIMGI TURKIY MANBALARDA TABOBAT ILMI

Mualliflar: ***Shirinoy Ma'rufova Dilshodjon qizi***
Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi
E-mail: shirinmarufova74@gmail.com
Ilmiy rahbar: ***Ro'ziyev Navro'z Ixtiyorovich***

Annotatsiya:*Ushbu maqolada qadimgi turkiy manbalarda tabobat ilmining shakllanishi va rivojlanishi tahlil qilinadi. Turkiy xalqlarning yozma yodgorliklari, xalq tabobati tajribasi hamda Sharq allomalarining ilmiy merosi asosida sog'liqni saqlash, kasalliklarni davolash va profilaktika usullari o'rganiladi. Maqolada dorivor o'simliklardan foydalanish, gigiyena qoidalari, sog'lom turmush tarzi hamda tibbiyot tarixida turkiy olimlarning o'rni yoritiladi. Shuningdek, qadimgi turkiy tabobat bilimlarining zamonaviy tibbiyot rivojiga ko'rsatgan ta'siri ham ilmiy jihatdan asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar*: qadimgi turkiy manbalar, tabobat, tibbiyot tarixi, dorivor o'simliklar, xalq tabobati, gigiyena, profilaktika.*

Kirish:

Tabobat insoniyat tarixidagi eng qadimgi ilmiy sohalardan biridir. Inson salomatligini saqlash, kasalliklarni aniqlash va ularni davolash usullarini ishlab chiqish qadim zamonlardan boshlab jamiyat taraqqiyotida muhim o'rin egallab kelgan. Markaziy Osiyo hududi qadimdan ilm-fan rivojlangan mintaqalardan biri bo'lib, bu yerda tibbiyot ilmi ham alohida taraqqiy etgan.

Turkiy xalqlar yashagan hududlarda shakllangan madaniyat va ilmiy an'analar ko'plab yozma manbalarda o'z aksini topgan. Ushbu manbalarda inson salomatligi, gigiyena qoidalari, to'g'ri ovqatlanish, kasalliklarning oldini olish hamda tabiiy vositalar orqali davolash usullari haqida qimmatli ma'lumotlar uchraydi.

Qadimgi turkiy manbalarni o‘rganish nafaqat tarixiy jihatdan muhim, balki zamonaviy tibbiyot rivojini chuqurroq anglashga ham yordam beradi. Chunki ko‘plab tibbiy qarashlar va davolash usullari aynan qadimgi tajribalarga asoslanadi.

Qadimgi turkiy yozma manbalar:

Turkiy xalqlarning qadimgi yozma yodgorliklari ularning ijtimoiy hayoti, madaniyati va ilmiy qarashlarini o‘rganishda muhim manba hisoblanadi. Bu manbalar orasida tarixiy asarlar, lug‘atlar va didaktik adabiyotlar alohida o‘rin egallaydi.

Masalan, Devonu lug‘otit turk asari turkiy xalqlarning turmush tarzi, urf-odatlari va ilmiy qarashlarini aks ettiruvchi muhim manbalardan biridir. Ushbu asar muallifi Mahmud Koshg‘ariy turkiy tillar va madaniyat haqida keng ma’lumot bergan. Asarda sog‘liq, kasallik va davolashga oid terminlar ham uchraydi.

Shuningdek, Qutadg‘u bilig asarida jamiyat hayoti bilan bir qatorda inson salomatligi masalalari ham yoritilgan. Asar muallifi Yusuf Xos Hojib insonning jismoniy va ruhiy sog‘lig‘i muhim ijtimoiy qadriyat ekanligini ta’kidlaydi.

Dorivor o‘simliklar va xalq tabobati:

Qadimgi turkiy tabobatning muhim xususiyatlaridan biri dorivor o‘simliklardan keng foydalanilganligidir. Turkiy xalqlar tabiatdagi o‘simliklarning shifobaxsh xususiyatlarini yaxshi bilganlar. O‘simliklarning ildizi, bargi, guli va mevasidan turli damlama, qaynatma va malhamlar tayyorlangan.

Masalan, yalpiz, shuvoq, qizilmiya, zanjabil kabi o‘simliklar turli kasalliklarni davolashda qo‘llanilgan. Bu o‘simliklar hazm tizimi kasalliklari, shamollash va boshqa ko‘plab xastaliklarni davolashda samarali vosita hisoblangan.

Xalq tabobati tajribasi asrlar davomida avloddan avlodga o‘tib kelgan. Natijada turkiy xalqlar orasida kasalliklarni tabiiy usullar yordamida davolashning boy tajribasi shakllangan.

Gigiyena va profilaktika tamoyillari:

Qadimgi turkiy manbalarda gigiyena va profilaktika masalalariga katta e’tibor qaratilgan. Inson salomatligini saqlash uchun tozalik, to‘g‘ri ovqatlanish va jismoniy faollik muhim omillar sifatida qaralgan.

Yashash muhitining tozaligi, ichimlik suvining sifati va shaxsiy gigiyena qoidalariga amal qilish kasalliklarning oldini olishda muhim rol o‘ynagan. Bu qarashlar bugungi zamonaviy tibbiyotning profilaktika tamoyillari bilan hamohangdir.

Sharq allomalari va tibbiyot rivoji:

Markaziy Osiyo hududida yashab ijod qilgan ko‘plab olimlar tibbiyot fanining rivojlanishiga katta hissa qo‘shgan. Ularning ilmiy merosi nafaqat Sharq, balki Yevropa tibbiyotining rivojlanishiga ham katta ta’sir ko‘rsatgan.

Ulardan eng mashhurlaridan biri Abu Ali ibn Sino bo‘lib, uning Tib qonunlari asari jahon tibbiyotining eng muhim manbalaridan biri hisoblanadi. Bu asarda kasalliklarning kelib chiqish sabablari, tashxis qo‘yish usullari va davolash metodlari batafsil bayon qilingan.

Bu asar bir necha asr davomida Yevropa universitetlarida tibbiyot bo‘yicha asosiy qo‘llanma sifatida foydalanilgan.

Qadimgi tabobat bilimlarining zamonaviy tibbiyotdagi ahamiyati:

Bugungi kunda zamonaviy tibbiyot yuqori texnologiyalar asosida rivojlanayotgan bo‘lsa-da, qadimgi tabobat tajribasi ham o‘z ahamiyatini saqlab qolgan. Dorivor o‘simliklar asosida yaratilgan ko‘plab dori vositalari zamonaviy farmakologiya fanida keng qo‘llanilmoqda.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, qadimgi turkiy manbalarda tabobat ilmi muhim o‘rin egallaydi. Ushbu manbalarda turkiy xalqlarning salomatlikni saqlash, kasalliklarni aniqlash va davolash borasidagi boy tajribasi aks etgan.

Qadimgi ilmiy merosni o‘rganish tibbiyot tarixini chuqurroq anglashga yordam beradi hamda zamonaviy tibbiyot rivojiga foydali xulosalar chiqarish imkonini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Mahmud Koshg‘ariy. Devonu lug‘otit turk. – Toshkent: Fan nashriyoti, 1960.

Yusuf Xos Hojib. Qutadg‘u bilig. – Toshkent: Fan nashriyoti, 1971.

Abu Ali ibn Sino. Tib qonunlari. – Toshkent: Fan nashriyoti, 1981.

Z. Islomov. Tibbiyot tarixi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2005.

B. Ahmedov. O‘rta asrlar Sharq tibbiyoti. – Toshkent: Fan, 1993.

A. Rahmonov. Xalq tabobati asoslari. – Toshkent: Ibn Sino nashriyoti, 2008.

O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti, 2000.

M. Xasanov. Sharq allomalari va tibbiyot rivoji. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.